

AHMED İBN-İ HADRAVEYH HZ. (1)*

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh... Alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn muhammedini'l-mustafâ ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd.

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Rabbim Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri sizleri hem dünyada hem ahirette bahtiyar eyleyip, iki cihan saadetine nâil eylesin... Cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemi KS adlı büyük alim sûfinin ki, hicrî 412'de vefat etmiş bir zâttır. *Tabakâtu's-Süfiyye isimli eserinden 102 sayfa okumuşuz. 13. terceme-i hâle ulaştığımız el-hamdü lillâh!.. Başlanan bir şey devam ediyor ve sona doğru yaklaşıyor.*

Bugünkü dersimize başlamadan önce, başta Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafâ SAS Hazretleri'nin rûh-u pâkine biz aciz naçiz ümmetlerinden bir hediye-i Kur'aniyye olsun diye ve onun mübarek âlinin, mübarek vâlide-lerimiz olan, ümmehât-ı mü'minîn olan ezvâc-ı tâhirât'ın ve Peygamber Efendimiz'in mübarek

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

evlâdının, zürriyet-i tayyibesinin; ve mânevî makamının varisleri olan ümmetin eminleri ve Peygamber Efendimiz'in mânevî halifeleri durumunda bulunan sâdât ve meşayih-i turuk-u aliyyemizin ruhlarına hediye olsun diye;

Bu beldelerde medfun bulunan enbiyâullah ve evliyâullah ve sâlihînin ruhlarına; ve şu İstanbul'u fethetmek niyetiyle gelmiş ve burada defnedilmiş olan Ebû Eyyüb el-Ensârî Hâlid ibn-i Zeyd Hazretleri başta olmak üzere, bütün sahabe-i kirâmın ruhlarına hediye olsun diye; beldemizi fethedip Peygamber SAS Efendimiz'in medhine mazhar olmuş olan, nâil olmuş olan Fatih Sultan Muhammed Han cennet mekânın ve onun ordusu mensubu mübarek şehidlerin, gazilerin, mücahidlerin ruhlarına hediye olsun ki, onlar burayı fethettiler de biz de burada yaşıyor ve şu faaliyetleri yapabiliyoruz, medyûn-u şükrânız;

Sonra, evvelce bu dersi yaptığımız dergâhın bânîsi Selâmî Mustafa Efendi Hazretleri'nin ve hulefâsının, o civarda medfun bulunan meşhur şeyh Murad Hazretleri'nin ve hulefâsının ve Şeyh Murad Tekkesi'nde medfun bulunanların, Haydar Baba tekkesi bânîsinin ve halifelerinin, Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin ve sair mübarek büyüklerimizin ruhlarına hediye olsun diye; cümle hayır hasenât sahiplerinin ve hâssaten bu güzel camiyi bu güzel vech ile bina eyleyip, hizmete sunmuş olanların ruhları için;

Uzaktan yakından, bu dersleri dinlemek üzere teşrif etmiş olan siz değerli ve sevgili

kardeşlerimizin, ahirete göçmüş bütün geçmişlerinin, müslüman ecdâd u ceddât, akraba u taallûkat, ahbâb u yârânının, evlâd u zürriyâtının ruhlarına hediye olsun diye; ve biz yaşamakta olan mü'minler de Rabbimizin rızası yolunda ömür sürelim, huzuruna sevdiği râzı olduğu kul olarak varalım diye, bir Fâtihâ, üç İhlâs-ı Şerif okuyup, o saydığımız büyüklerimize ayrı ayrı hediye eyleyip, öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Ahmed ibn-i Hadraveyh Hakkında Bilgi

Bugün okuyacağımız sayfa, eserin 103. sayfasında 13. terceme- i hâl. Daha önce İbrâhim ibn-i Edhemler vs. 12 tane şahıs, hayatı ve eserleriyle okunmuş oldu. Bugünkü zâtın ismi Ahmedü'bnü Hadraveyh.

أَحْمَدُ بْنُ خَضْرَوَيْهِ

Diyor ki müellif:

وَمِنْهُمْ أَحْمَدُ بْنُ خَضْرَوَيْهِ الْبَلْخِيُّ كُنِيَّتُهُ أَبُو

حَامِدٍ وَهُوَ مِنْ كِبَارِ مَشَايخِ خُرَّاسَانَ

(Ve minhüm) Yâni, bu sûfîlerin büyüklerinden, evliyaullah diye bildiğimiz tarikat erbabı zâtların bir tanesi de, onlardan biri de Ahmedü'bnü Hadraveyhtir. (El-belhiyyü) "Belh şehrindedir." Horasan'ın Belh şehri,

Mevlânâ'nın şehri. (Künyetühû ebû hâmidin) "Künyesi Ebû Hâmid'dir." Bu künyede bir şahıs daha bilirsiniz: Ebû Hâmid el-Gazzâlî. Gazzâlî'nin de künyesi Ebû Hâmid. Onunla demek ki künyedaş diyeceğiz artık, adaş diyemiyoruz, künyedaş.

(Ve hüve min kibâri meşâyihî hurâsân) "Bu Ahmed ibn-i Hadraveyh kibar, yâni kebirler, büyükler demek. Horasan meşayihinin büyüklerinden birisi idi. Kibarı biz Türkçe'de nezaketli mânâsına kullanıyoruz; bunlar, büyük, ulu şahsiyet... Horasan şeyhlerinin ulularından birisi idi.

صَحِبَ أَبَا تُرَابِ النَّخْشَبِيِّ وَحَاتِمًا الْأَصَمَّ

وَرَحَلَ إِلَى أَبِي يَزِيدَ الْبِسْطَامِيِّ

(Sahibe ebâ türâbini'n-nahşebiyye) Nahşeb'li Ebû Turâb, Ebû Turâb-ı Nahşebî denilen büyük sûfi ile arkadaşlığı, sohbeti oldu. Daha doğrusu bu onun talebesi oldu, ona gitti geldi, onun meclislerine devam etti, ondan feyiz aldı demek.

Sahabe, Peygamber Efendimiz'le sohbet etmiş kimseler. Yâni, sahabenin Peygamber Efendimiz'le sohbeti gibi, bu da Ebû Turâb en-Nahşebî'nin meclislerine devam etmiş, ondan feyz almış. Sahibe sohbet etti demek ama, yâni eşit değil. Sohbet eden daha yüksek, sohbetine giden onun talebesi durumunda demek.

(*Ve hâtemeni'l-esamme*) Hâtem-i Esam'la da böyle, meclislerine devam edip feyiz alma durumu var. Hâtem-i Esam'ın menakıbı geçmişti daha önce.

(*Ve rahale ilâ ebî yezîde'l-bistâmiyyi*) Yâni, "Görmek için seyahate çıktı, ziyaretine gitti, (*ilâ ebî yezîd el-bistâmî*) Ebû Yezid, Bayezid-i Bistâmî dediğimiz yâni, o büyük şeyhin –bizim de şeyhimiz oluyor tabii– ziyaretine, görmeğe kalktı gitti. Bistam, tabii Belh'ten uzak, başka bir şehir ama onu görmeğe de kalktı, gitti.

Tabii Ebû Yezid, yezid kelimesi gayrı munsariftir. Yezîde olabilir muzâfın ileyh olduğu halde. (*Ve rahale ilâ ebî yezîde'l- bestâmiyyi*) diye okunması lâzım nahiv bakımından.

Demek ki Hâtem-i Esam'dan, Ebû Turâb-ı Nahşebî'den feyz almış, Horasan'ın en büyük şeyhlerinden birisi de buymuş, Ebû Yezîd-i Bistâmî'yi de görmeğe, ziyaretine oraya kadar gitmiş. Onun ziyaretiyle de şerefyâb olmuş.

وَهُوَ مِنْ مَدْكُورِي مَشَايخِ خُرَّاسَانَ بِالْفُتُوَّةِ

وَدَخَلَ نَيْسَابُورَ فِي زِيَارَةِ أَبِي حَفْصِ النَّيْسَابُورِي

(*Ve hüve min mezkûrî meşâyihi hurâsâne bi'l-fütüvveh*) Mezkûrî burada, mezkûrîn kelimesinin muzâf hâli. Yâni nûnu düşmüş. Mezkûrîn, mezkûrlar demek. (*Ve hüve min mezkûrî meşâyihi hurâsâne bi'l-fütüvveh*)

Horasan şeyhleri içinde, fütüvvet cihetiyle anılan kişilerden biriydi bu Ahmed ibn-i Hadraveyh.

Fütüvvet, biliyorsunuz tasavvufta bir tarz, tasavvufta bir zihniyet, bir akım, tasavvuf içinde bir cereyan, fütüvvet cereyanı. Fütüvvet hakkında kitaplar yazılmış. Hatta bu okuduğumuz eserin yazarı Ebû Abdirrahman es-Sülemî'nin de fütüvvet hakkında, Horasan fütüvveti hakkında müstakil bir eseri de var. Yâni bu fütüvvet üzerine özel çalışması, yazmış olduğu, te'lif etmiş olduğu bir kitap da var.

Fütüvvet, tabii kısaca söylemek gerekirse, fetâ kelimesinden geliyor. Fetâ, yiğit demek; fütüvvet, yiğitlik demek... Fütüvvet, yiğitlik demek ama, meslekî bir organizasyon, yâni meslek teşkilatı gibi. Fakat tasavvufî yönü olan bir meslek teşkilatı. Bu, şuradan kaynaklanıyor: Sûfileri, hani tarikat erbâbını, dervişleri, tekkeye devam eden müridleri umûmiyetle beleşçilikle, onun bunun sırtından geçinmekle itham ederler ya, aslında kendi elinin emeğini yemek fikrindedir sûfiler... Kimseye yük olmamak, kendisi çalışıp kazanmak; kazancıyla kendi ihtiyacını giderdikten gayrı, buna ilave olarak başkasına da iyilik yapmak, sadaka vermek fikrindedirler.

Meselâ, İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'ni biliyoruz, bir zamanın padişahı. Ama kendisi çalışırmış akşama kadar, kazancıyla yiyecek alırmış. Derviş arkadaşlarıyla kaldığı yere onları getirirmiş, onlara ikram edermiş. Yâni hem çalışıyor, hem de başkalarına yediriyor, yâni

mükrim. Yâni beleşçi değil, bilakis başkalarına hizmet veren kimseler.

Onun için, tasavvufun bir tarifini de büyüklerimiz şöyle yapıyorlar:

“—Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır.”

Tasavvuf dost olmaktır ama, dost olduğu kimseye yük olmamaktır. Onun sırtından, kesesinden, mevkiinden, makamından, zenginliğinden istifade etmeyi düşünmemektir. Ona yük olmamaktır. Bilakis, “Ben buna bir yardım yapabilir miyim, ben buna bir hizmet verebilir miyim, ben buna bir yönden faydalı olabilir miyim?..” diye düşünmektir. Çünkü, Peygamber Efendimiz SAS buyurmuş ki:

“—İnsanların en hayırlısı, insanlara faydası en çok olandır.”

Onlar da böyle düşünürler. O bakımdan, büyük sûfîlerin hepsi bir mesleğe sahip olmuşlardır. Bir meslek edinmiş, elinin emeğiyle geçinmişlerdir. Kazancının fazlasını da hayra, hasenâta sarf etmişlerdir. Böylece onların kimisinin demirci, kimisinin attâr, kimisinin derici, kimisinin şu veya bu meslekte olduğunu, saraç filan olduğunu görüyoruz.

Bunu niçin yapıyorlar? “Kimseye yük olmayalım, kendimiz kazanalım, elimizin emeğini yiyelim, helâl lokma yiyelim de feyzimiz çok olsun!” diye yapıyorlar. Yâni feyizlerinin, mânevî terakkîlerinin kesintisiz olması için, gölge düşmemesi için, helâl lokma yemeğe dikkat etme arzularından kaynaklanıyor.

Onun için, fütüvvet teşkilatı mesleki teşkilattır. Yâni meslekler organize olmuş, ama hepsi derviş adamların... Dervişâne ahlâkı getirmişler; çıraklığın bir adabı var, kalfalığın bir adabı var, ustalığın bir adabı var... Ürettiği mal mutlaka kaliteli olacak... Kaliteli olmazsa meslekten atılabilir. Ustasına hürmet etmezse, çıraklıktan atılabilir. Kimse kimsenin çırağını ayartıp kendisine çekemez. Çıraklıktan kalfalığa geçiş bir merasimle olur, kalfalıktan ustalığa çıkış bir merasimle olur... Yâni, böyle bir intizama almışlar. Böylece bu organizasyon, fütüvvet teşkilatı, fütüvvet organizasyonu yayılmış.

Bizim Anadolu'ya da gelmiş Horasan'dan Orta Doğu'ya, Bağdad'a... Oralardan Selçukîlerle Anadolu'ya gelmiş ve Anadolu'da fütüvvet teşkilatı çok canlı olarak yaşamış. Hatta fütüvvetin pîri Ahî Evran diye biliniyor, Kırşehir'de. Onun için, şimdi senede bir merasimler yapılıyor belli zamanda Kırşehir'de, Ahî Evran merasimleri yapılıyor.

Ankara'yı da bir ara bu ahîler idare etmişler. Ankara'nın yönetiminde bir devre ahîlerin yönetim devresi. İşte Yeşil Ahî veyahut Ahî Mesud, şimdi Etimesgut dediğimiz şey, Ahî Mesud demek yâni. Ahî Evran, Ahî Elvan, Ahî Şerafeddin... Birçok kimse var böyle...

Yâni ahî dediğimiz zaman aklımıza ne gelecek?.. Bir tarikat erbâbı şahıs gelecek hatırımıza... Yâni tarikatla, tasavvufla ilgili olan bir şahıs. Amma aynı zamanda bir meslekle ilgili, o meslekte çalışan bir kimse.

Ve sıradan bir insan değil, o mesleğin en yüksek kademesinde, yâni yüksek tabakası, başkanı durumunda olan kimse. Yâni bir insan ahî ise; o devirde, zengin, varlıklı, itibarlı, etrafında adamı olan kimse filan demektir. Ahî unvanı önemli.

Osmanlıların ilk başında, ilk devrelerinde de Bursa'da da ahîler vardı ve hatta bazı vezirler ahîydi. Yâni ahîlik teşkilatıyla ilgisi olan kimselerdi. Hatta bazı padişahlar ahîlik teşkilatına bağlıydı.

Fütüvvet teşkilatı bu işte, ahîlik, fütüvvet teşkilatı. Horasan'da ilk defa ahîlikle, fütüvvetle... Tabii ahînin kelime mânâsı ne? *Ahî, Arapça'daki ah kelimesinden çıkmışa benziyor ama, değil. Ah kelimesi Arapça'da kardeş demek, ahî kelimesinde y harfi var fazladan. Ahî kelimesi başka bir kelime. Bu ahî kelimesi bir rivayete göre aka, ağa kelimesinden geliyor. Yâni büyük ağabey, itibarlı kimse filân mânâsına.*

Bu aka kelimesi, halen beyefendi mânâsına İran dilinde, Farsça'da kullanılır. Meselâ, birisi birisine hitap ederken, "Bu akâ-ı filan..." diye böyle takdim edilir, yâni beyefendi demek. Hani biz Ahmed Bey, Mehmed Bey diyoruz ya, bu bey mânâsına aka kelimesi kullanılır.

Bu aka, Türkçe'de ağa olmuş. Ahmed Ağa, Mehmed Ağa... Kaf hali gayına dönmüş, ağa olmuş. Sonra ahî haline gelmiş.

Bir rivayete göre, sehavet sahibi demek. Yâni cömert mânâsına geliyor. Çünkü bunlar zengin olduklarından, ağa olduklarından, tabii sofraları açık, misafirleri ağırlıyorlar, fakirlere bakıyorlar filan... Zengin, cömert kimse mânâsına geliyor diyenler var. Hatta biraz zorlayarak, bu *Eti* kelimesiyle ilgili olduğunu ortaya atanlar olmuş. *Etiler* var ya, *Hititliler*, *Etiler filan* diye Anadolu'da. Oradan geliyor diyenler olmuş ama, *Horasan* bunun menşei...

Horasan'da ilk defa fütüvvetle, ahîlikle anılan kimseymiş terceme-i hâlini okuduğumuz Ahmed ibn-i Hadraveyh.

(Ve dehale neysâbûre) "Nişapur şehrine de girdi." Neysâbur diyorlar Araplar bu şehre. Aslında Sasaniler'in Şapur isminde hükümdarı var, onun ismiyle ilgili, şe ile olması lâzım, Neysâbûr diyorlar. Nişabur diyoruz biz, bozulmuş şekli olarak. Nişapur doğrusu. Arapça'da pe harfi olmadığı için Neysâbur demişler.

(Ve dehale neysâbûre) Nişapur'a da geldi, Belhli ama, Nişapur şehrine de girdi. (Fî ziyâreti ebî hafsini'n-neysâbûrî) Ebû Hafs-ı Neysâbûrî isimli büyük alim, sûfîyi ziyaret için Nişapur'a da geldi.

Nişapur da Hacı Bektâş-ı Velî'nin şehridir. Yâni onlar da oradan kalkmış, gelmişler. Eski bir kültür merkezidir o da Horasan'da. Ve Arapların, Arap fâtihlerin, oraları fetheden ilk müslümanların ordugâhının olduğu yerdir. O da bir büyük şehir.

قِيلَ لِأَبِي حَفْصٍ مَنْ أَجَلُّ مَنْ رَأَيْتَ مِنْ هَذِهِ
الطَّبَقَةِ قَالَ مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْبَرَ هِمَّةً وَلَا أَصْدَقُ

حَالًا مِنْ أَحْمَدِ بْنِ خَضْرَوَيْهِ

(Kile li-ebî hafs) Bu en son ziyaretine gittiği Ebû Hafs-ı Neysâbûrî olsa gerektir. (Kile li-ebî hafs) Bu Ebû Hafs'a denildi ki, soruldu ki:

(Men ecellü men raeyte min hâzihi't-tabakah?)

“Bu tabakadan gördüklerinin en ulusu, en yücesi, en kıymetlisi, en büyüğü kimdi?”

Bu tabakadan dediği, tabii burada da, bu

Tabakâtu's- Sûfiyye bunun da adı, Sûfîlerin

Tabakaları. Yâni nesil nesil tabakalandırıyor;

birinci nesil, ikinci nesil, üçüncü nesil diye...

Yâni “Bu nesildeki bu emsal, bu akran, bu devrin

sûfileri içinde en büyüğü kim?” diye sormuşlar

Ebû Hafs'a. Bunun ziyaretine gittiği Ebû Hafs-ı

Nîsâbûrî'ye sormuşlar ki:

(Men ecellü men raeyte min hâzihi't-tabakah?)

“Senin bu tabakadan gördüklerin içinde en

büyüğü, en ulusu, en yücesi kimdi?” diye

sormuşlar. Ecel, celîl kelimesinin ism-i tafdili.

Bakalım ne cevap vermiş:

(Kale: Mâ raeytü ehaden ekbere himmeten ve

lâ asdaka hâlen min ahmede'bni hadraveyhi)

O da cevaben demiş ki: (Mâ raeytü ehaden)

“Hiç bir adam görmedim, (ekbere himmeten)

himmeti en yüksek olma yönünden, (ve lâ

asdaka hâlen) hali en dürüst, doğru, en sağlam

olmak yönünden, (min ahmede'bni hadraveyhi)

bu Ahmed ibn-i Hadraveyh'den daha üstününü görmedim."

Yâni, Türkçe'ye tam döndürecek olursak bu ne demek? "Benim gördüklerim içinde himmeti en büyük olan ve hali en tam, katıksız, doğru düzgün derviş hali olan o idi." demek yâni. "Gördüklerimin en doğru hallisi..."

Himmet, burada gayret mânâsına. Yâni, "Tasavvuftaki gayretinin yüceliği bakımından, iyi bir müslüman olmak için, iyi bir sûfi olmak için, Allah'ın sevgili kulu olmak için yaptığı fedakârlıkların ve çalışmalarının büyüklüğü bakımından; bir de halinin gerçek bir sûfi hali, tam, gerçek bir tasavvuf erbabı hali olması bakımından, bundan daha büyüğünü görmedim. Hiç bir kimseyi görmedim, en büyüğü Ahmed ibn-i Hadraveyh idi." diye medhetmiş Ebû Hafs-ı Nîsâbûrî.

Demek ki etrafında, ziyaret ettiği, görüştüğü kimselerin halini doğru dürüst ve gerçek sûfi hali olarak ve gayretini de çok büyük bir gayret ve himmet erbâbı bir kimse olduğunu söyledikleri bir kimseymiş.

تُوْفِّي سَنَةَ أَرْبَعِينَ وَمِائَتَيْنِ

(Tüveffiye senete erbaîne ve mieteyn) Hangi tarihte vefat etmiş? (Tüveffiye) "Vefat etti, yâni Allah tarafından ruhu kabzolundu." Mechul sîgasıyla. (Senete erbaîne ve mieteyn) Erbaîn, kırk demek. Erbaîn; kırk. Selâsîn; otuz. Hamsîn; elli. İşrîn; yirmi... İşrîn, selâsîn,

erbaîn, hamsîn, sittîn, seb'în, semânîn, tıs'în, mieh... Arapça onların sayılması böyle: Aşere; on. İşrîn; yirmi. Selâsîn; otuz. Erbaîn; kırk.

Bir başka şeye de erbaîn deniliyor Tasavvufta. "Adam erbaîne girdi." diyorlar. Ne demek? Kırk günlük ibadete. Farsça'sı ne erbaînin? Çile. Çihil veya çil Farsça kırk demek, yâni erbaînin Farsçası... Çile de kırk günlük ibadet demek. Hani çile çekmek deniliyor ya; derviş bir kapalı yere giriyor; yerin altına veya caminin bir köşesindeki penceresiz hücreye; tesbih çekiyor. Kırk gün ibadet ediyor, kimseyle görüşmüyor, yemeğini azaltıyor. Gündüzleri oruç tutuyor, geceleri uykusunu azaltıyor, zikrini çok yapıyor belli bir usulle...

Bu usulleri meselâ bizim dergilerimizin hediyesi olarak verdiğimiz Avârifü'l-Maarif, İmâm Sühreverdi Efendimiz, o da bizim pirllerimizden birisi. İmâm Sühreverdi'nin Avârifü'l-Maarif isimli eserinde halvetin nasıl olacağına dair bir bölüm var. Halvet veya erbaîn veya Farsça'sı çile. Halvet çıkartmak, erbaîne girmek veya çile çıkartmak. Hepsi ne demek? Kırk gün ibadete girmek, Tasavvufî bir çalışma yapmak, orada o eğitimi görüp çıkmak demek.

Çileden çıkmak ne demek? Yâni adam dervişken, ibadet ediyorken o kadar kızmış ki, rayından çıkmış gitmiş yâni. Çileden çıkmak o mânâyâ.

Demek ki, 240 senesinde vefat ettiği anlaşılıyor. 240 senesinin miladi seneye dönüştürülmesi nasıl olacak? Yâni, miladi hangi seneymiş? Bunu tabii günü gününe döndürmek için Hicrî

Tarihleri Milâdi Tarihe Çevirme Kılavuzu diye bir kılavuz vardır Tarih Kurumu'nun neşrettiği; o, araştırmacıların masasında durur. Açarlar, 240 senesi hangi seneye rastlıyor, hangi milâdi aya rastlıyor, hangi gününde başlıyor... Günü gününe oradan çıkartırlar. Böyle cetvelleri vardır, bayağı bir cetvel halinde, sayfa sayfa cetveller halinde gider.

Ama takribi bir hesap yapmak gerekirse, 33 senede bir sene fazlalaştığı için hicri takvim, bunun içinde kaç tane 33 var diye 33'e böleceğiz. Aşağı yukarı 8 sene artmıştır. 8'i çıkaracağız, 232. 622 ye 232'yi eklersek, 854 ediyor. Yâni böyle bulunur.

Nasıl buluyoruz, bulma hesabımız nasıl oluyor? 33 senede bir sene fark ettiğine göre kamerî takvim, 33 kaç tane var, kaç sene fark etmiş, o fazlalığı çıkarttığımız zaman, hicret de 622 yılında olduğu için, 622 ile onu topluyoruz, o zaman aşağı yukarı 852 seneleri... Hangi seneler bu, aşağı yukarı hangi seneler? Yâni miladi 852'lerde ne oldu, işte oradan düşünüp şey yapabilirsiniz. Samanoğulları mı vardı artık neler vardıysa tarihte...

كَذَلِكَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ سَمِعْتُ

مُحَمَّدَ بْنَ الْفَضْلِ الْبَلْخِيِّ يَذْكُرُ ذَلِكَ

(Kezâlike semi'tü abda'llâhi'bni aliyyin, kâle: Semi'tü muhammede'bne'l-fadli'l-belhiyye yezkürü zâlke) Bu paragraf ne demek? (Kezâlike) “Bunun gibi, (semi'tü) ben işittim...” Kimi? (Abda'llâhi'bni aliyyin) “Ali oğlu Abdullah'ı işittim, (kâle) o dedi ki, (semi'tü muhammede'bne'l-fadlini'l-belhiyy) Muhammed ibn-i Fadl el-Belhî'den o da işittiğini bana söyledi, (yezkürü zâlke) bu senede vefat ettiğini o söylüyordu.” Yâni vefat tarihinin nereden alındığını, kaynağını, kimden duyduğunu bize söylemiş oluyor.

b. Allah'ın Velî Kulları

سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ
بْنَ الْفَضْلِ يَقُولُ سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ خَضْرَوَيْهِ يَقُولُ
وَلِيُّ اللَّهِ لَا يَسِمُ نَفْسَهُ بِسِمَاءٍ

وَلَا يَكُنْ لَهُ إِسْمٌ يَتَسَمَّى بِهِ

TS. 103/1 (Semi'tü mansûre'bne abdi'llâhi) Şimdi burada dikkat ederseniz, –kitabı olanlar bunu bilsinler diye söylüyorum– köşeli parantez içine almış. Köşeli parantez içinde bir metin görürseniz, “Bunun burada böyle olması lâzım! Benim faydalandığım yerde bu yok ama, ben bunu falanca yerden aldım.” demektir bu. Yâni kendisinin araştırıp, bulup eklediği yer demektir.

(Semi'tü mansûre'bne abdi'llâh) "Abdullah oğlu Mansur'dan ben duydum. (Yekûlü: Semi'tü muhammedi'bni fadl) O da Muhammed ibn-i Fadl'dan duymuş. (Yekûlü: Semi'tü ahmede'bne hadraveyh) O da Ahmed ibn-i Hadraveyh'ten duymuş ki, (yekûlü) şöyle diyordu: (Veliyyü'llâhi lâ yesimü nefsehû bi-sîmâin, ve lâ yekûnü lehû ismün yetesemmâ bihî)

Dikkat ederseniz, bizim müellifimiz bir şahsın hayatını anlatırken ne derdi? Eğer hadisle meşgul olmuş da hadis rivayeti de yapmışsa derdi ki: *(Ve esnede'l-hadîs) "Hadis de rivâyet etmiştir."* derdi, bir misal verirdi. Burada öyle demedi, doğrudan doğruya sözüne geçti.

Mansur ibn-i Abdullah'tan duymuş müellifimiz. O da Muhammed ibn-i Fadl'dan duymuş. O da hayatı anlatılan Ahmed ibn-i Hadraveyh'ten duymuş şöyle dediğini. *(Yekûlü) Şöyle diyordu: (Veliyyü'llâh) "Allah'ın sevgili kulu, dost kulu, velîsi, (lâ yesimü nefsehû bi-sîmâ') kendisini bir alâmetle işaretlemes. (Ve lâ yekûnü lehü'smün yetesemmâ bihî) Ve onun kendisine verilmiş bir sıfatı, ismi de olmaz."*

Bu ne demek? Yâni bir kere şöyleydi, böyleydi diye şan ve şöhret peşinde koşmaz; her türlü isimden, sıfattan sıyrılmış bir kimse olur mânâsı var. Kendisi de, "Ben şöyleyim, böyleyim." diye, kendisine bir sıfat tayin edip, yakıştırmaz. Kendisini bir vasıfla tavsif etmez, bir işaretle işaretlemes, bir alâmet sahibi olarak görmez. Veliyyullahın özelliği budur.

Pekiye ne olacak?.. Yâni renksiz, kokusuz, şeffaf, isimsiz, vasıfsız... Ne demek? Yâni, benliğini tamamen yok etmiş, Allah'ın iradesine tamamen teslim olmuş, her şeyiyle Allah'ın rızası için hareket eden bir kimse... Kendisi yok ortada, sadece Allah'ın emirlerini icra eden bir varlık halinde, onu kasederler. Allahu a'lem, böyle demek istiyor.

Yâni, Allah'ın sevgili kuluysa, kendisinin bir iradesi, kendisinin bir isteği, kendisinin bir arzusu, kendisinin bir ismi, kendisinin bir sıfatı, kendisinin bir şânı, bir şeyi olmaz, hiç bir şey olmaz. Ölmeden evvel ölmek deniliyor, yok olmak deniliyor, hiç olmak deniliyor.

Makam sahibi vezirin birisi bir yerden gidiyormuş. Dervişin birisi de kenarda oturuyormuş. Ayağa kalkmamış, aldırmamış. Adam dönmüş, yanına kadar gelmiş:

“—Sen benim kim olduğumu biliyor musun?” demiş,

“—Bilmiyorum...”

“—Ben vezirim!” demiş.

Yâni demek istiyor ki: “Ben böyle bu kadar mevki makam sahibi bir insanım, niye bana kalkmadın, hürmet etmedin?” vs. Herhalde böyle demek istiyor yâni. “Sen bana gereken ihtiramı göstermedin.” filân diyecek.

Adam sormuş:

“—Pekiye vezirlikten sonra ne olacaksın?”

“—E Allah yardım ederse, sadrazam olacağım.”

“—Ondan sonra ne olacaksın?”

Ondan sonra, ondan sonra, ondan sonra... Bitmiş söyleyeceği şeyler. “Hiç” demiş, ondan sonra ne olacaksın deyince. “Hiç” demiş, yâni ondan ötesini bilememiş. Öbürü:

“—Zaten ben şimdiden hiçim.” demiş. Yâni “Sen ne kadar zaman geçtikten sonra hiç olacaksın, ben zaten şimdiden hiçim.” demiş. Böyle bir latifesi, şakası vardır.

Bizim, Ankaralı Hacı Bayram Camii’nin imamı, arif bir Hocaefendi vardı, Zekâi Hoca diye. Bir kart bastırmış eski yazı, şöyle kocaman bir “Hiç” yazmış oraya, “Kartvizitim bu benim!” diyordu. Hiç... Yâni ismi falan yok da, hiç. “Kartvizitim bu benim!” diyordu.

Yâni yok olmak, benlikten tamamen sıyrılmak, bir zerre olmak, zerre bile olmamak, hiç olmak... Evliyaullahın asıl hali budur. Yâni tevazuun en ileri derecesi ve benlikten sıyrılmamanın en üstün mertebesi... Kendi beşeri şahsiyetine, dünyevî varlığına ait hiç bir sıfat yok, her şey Allah’ın onun üzerindeki tecellisi... Kendisini tamamen Allah’ın iradesine teslim etmiş, tam teslimiyet sahibi.

Zaten müslüman ne idi? Allah’a teslim olan insan demektir. Bu o kadar tam teslim olmuş ki, kendisi yok olmuş, artık ortada kendisi kalmamış. Hani benliğini yok etmek, tasavvufta böyle bir mânâ...

c. Gönüller Cevalan Edicidir

قَالَ وَقَالَ أَحْمَدُ الْقُلُوبُ جَوَّالَةٌ إِمَّا أَنْ تَجَوَّلَ حَوْلَ
الْعَرْشِ وَإِمَّا أَنْ تَجَوَّلَ حَوْلَ الْحُشِّ

TS. 104/2 (Kàle, ve kàle ahmedü) Yâni müellif yine aynı ravilerle Ahmed'in şöyle dediğini nakletti: (El-kulûbü cevâletün: İmmâ en tecevvele havle'l-arşı, ve immâ en tecevvele havle'l-huşşi)

Yine bu Ahmed ibn-i Hadraveyh şöyle söylemiş, bir sözü de bu: (El-kulûbü cevâletün) "Gönüller cevelân edicidir, gezicidir, dolaşır..." Cevvâl diyoruz ya bir adam fazla faaliyetliyse, çalışkansa, gayretliyse... "Gönüller fıldır fıldır dolaşır, cevvâldir gönüller. (İmmâ en tecevvele –veya tecüle– havle'l-arş) Ya Arş'ın etrafında dolaşır, (ve immâ en tecüle –veya tecevvele– havle'l-huşş) ya da çör çöpün etrafında dolaşır." Yâni dolaşır ille.

Gönül bir şeye takılır, bir şeyin peşinde gezer, bir şeye bağlanır, ya Arş-ı A'lâ'nın etrafında dolandır. Yâni maksat Allah-u Teâlâ Hazretleri, en yüksek duygularla Allah'a kulluk etme yolunda... Ya da çör çöp... Yâni kıymetsiz şeylerin etrafında."

Lügatta huşş, noktasız hà ile, ötreli olarak harekelenmiş. El- huşşu, cem'i huşşûş, hişşâm ve huşşâm; cenin demekmiş, hurma topluluğu demekmiş, yüznumara, helâ demekmiş, bostan demekmiş, üzerinde ot biten deve demekmiş.

Haşîş de, kuru otluk demek oluyor. Yâni bunu şey mânâsında düşünmüş olabilir: Ya Arş'ın etrafında dolaşır, ya mezbelenin etrafında...

Helâ, yüznumara mânâsında filan düşünmüş olabilir. Yâni insan ya Allah'a bağlanır, onun rızasını kazanmak için döner, dolaşır durur; ya da pis şeylerin etrafında dolandır. Yâni mâsivallah, hepsi öyle ot gibi veya işte saydığı şeyler; cenin diyor meselâ anne karnında ölmüş, kurumuş cenin diyor. Hurma topluluğu diyor. Helâ, yüznumara mânâsına filan kullanıyor. Otluk, tepe mânâsına gelebiliyor.

“Gönüller dolaşıcıdır, cevelân edicidir, gezicidir. Ya Arş'ın etrafında gezer, ya da çör çöp, pisliğin etrafında dolaşır.” diyor. Tabii, Arş'ın etrafında dolaşmayı teşvik ediyor. Gönülün dünyevî şeylere, fâni şeylere, mâsivallaha bağlanmasını istemediği için, bu tahkir edici ifadeyi seçmiş, kullanmış. Tabii Arş ve huş, ikisi de şe ile bitiyor, seci' sanatı da var.

d. Kulluk ve Hürriyet

قَالَ وَقَالَ أَحْمَدُ فِي الْحُرِّيَّةِ تَمَامُ الْعُبُودِيَّةِ وَفِي
تَحْقِيقِ الْعُبُودِيَّةِ تَمَامُ الْحُرِّيَّةِ

TS. 104/3 (Kâle ve kâle ahmedü) Aynı raviler Ahmed ibn-i Hadraveyh'in şöyle dediğini de nakletmişler: (Fî'l-hurriyyeti tamâmü'l-ubûdiyyeh, ve fî tahkîki'l-ubûdiyyeh, tamâmü'l-hurriyyeh.) “Hürriyette tam kulluk vardır ve insan tam kulluğu elde etmek durumuna geldi mi, hürriyeti tamamen eline geçer.”

Hür ne demek? Bağımlı olmamak demek... Birisine herhangi bir şekilde zorunlu olarak bağlanmış bir kimseye hür diyemiyoruz, esir diyoruz. Onun esiri... İnsan bazen paranın esiri olur, bazen dünyanın esiri olur, bazen mevkiin, makamın esiri olur vs... Yâni bir esâret, bir bağımlılık olur. Hürriyet, kulun tam olmasıdır, kulluğun tam olmasıdır. Yâni bir insan bir başka yere bağlıysa kulluğu tam yapamaz. Kulluğun tamamı hürriyettir.

İnsan ubûdiyeti, Allah'a olan kulluğunu güzel yaparsa, hürriyeti tam olarak elde eder. Yâni insan Allah'a tam kul olursa, o zaman başka hiç kimseye eyvallah etmez, hiç kimseye boyun bükmez, hiç bir şeye aldırılmaz. Hiç bir şey de onu, iyi bir insan olmaktan, Allah'a iyi bir kulluk yapmaktan döndüremez. Para teklif ederler, reddeder. Şunu teklif ederler, bunu teklif ederler, mevki, makam, şöhret, bilmem ne... Hepsini elinin tersiyle iter. Çünkü bağlı değil, hür...

Onun için, bu tasavvuf büyüklerine *ahrâr derler. Ahrâr, yâni hürler. Ubeydullâh-ı Ahrâr var meselâ. Öteki insanlar? Öteki insanlar, evet yâni başkasının esiri değil. Adam zengin, veya vezir, veya bilmem ne ama, ya dünyanın esiri, ya makamın esiri, ya falancaya karşı bağlı, filancanın maiyetinde filan... Bunlar bir çeşit bağımlılık olmuş oluyor, esâret olmuş oluyor. İnsan tam kul olduğu zaman, hiç bir yere bağlanmaz, tam hür olur. Ve hürriyettir gerçek kulluğu yapabilmek.*

Onun için, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî şiirinde diyor ki: “Ey oğul! Bağlarını kopar ve tam hür ol.” diyor. “Ne zamana kadar sîm ü zerrin esiri olacaksınız?” Sîm gümüş, zer altın.

بند بکسل باش آزاد آی پسر

چند باشی بند سیم و بند زر

Bend büksül bâş âzâd ey puser;

Çend bâşi bend-i sîm ü bend-i zer.

“Kopar şu bağları, hür ol ey oğulcuğum, ey yiğit! Ne kadar daha paranın, pulun, altının, gümüşün esiri olacaksınız?” diyor.

Demek ki hürriyet, bu gibi bağlardan kendisini sıyrabilmek... Bunlara bağlı oldu mu, hesap yaptı mı insan; şuradan kazancım gelecek, şuradan maaşım gidecek, şöyle yapacağım, böyle yapacağım... O zaman kulluğu da tam yapamıyor.

e. İki Zıt Bir Araya Gelmez

قَالَ وَقَالَ أَحْمَدُ لَا يَتِمُّ مَعَاشَرَةُ مُتَضَادِّينَ فِي دِينٍ
أَوْ فِي دُنْيَا

TS. 104/4 (Kâle ve kâle ahmedü) Yine aynı raviler, Ahmed ibn-i Hadraveyh’in şöyle dediğini rivâyet ettiler: (Lâ yetimmü muaşeretü mütedâddîne fî dînin, ev fî dünyâ.)

(Lâ yetimmü) “Tamam olmaz, (muaşeretü mütedâddîne fî dînin, ev fî dünyâ) dinde de, dünyalıkta da zıt iki şey bir araya gelmez. İkisinin bir arada bulunması, muaşereti, dostluğu, ahbaplığı mümkün olmaz. İki zıt şey dinde de bir araya gelmez, dünyada da bir araya gelmez.”

Yâni bu sözden kasdı şudur Allahu a’lem Ahmed ibn-i Hadraveyh’in: Şimdi meselâ insanoğlu diyor ki:

“—Ne şiş yansın, ne kebab!”

Ne yardan geçiyor, ne serden geçiyor. Ne dünya zevklerinden vaz geçiyor, ne de cenneti gözden çıkarıyor. Olmaz! İki zıt bir arada olmaz. Ya o, ya o...

“—İkisini birden yapmağa çalışacağım!”
Mümkün değil. Büyükler demişler ki:

“—İkisini birden götürmeğe çalıştım, olmadı. O zaman bıraktım bir tanesini, ötekisine yükledim; o zaman muradıma eriştim.” diyor.

Yâni, dinde iki zıt şeyi bir araya toplamak mümkün değildir. Dünyada mümkün değildir. İçtimâî zıddeyn, iki zıddı bir araya getirmek mümkün değil. Kapı ya açıktır, ya kapalıdır. Hem açık, hem kapalı olmaz. Zıddın içtimâî aklen mümkün değildir dünyada. Dinde de böyledir, dinde de mümkün değildir.

O halde, zıtlardan senin ahiretin için, Allah rızası için uygun olanı alacaksın; olmayanla uğraşmayacaksın. Boşuna uğraşma olur. Yâni olmuyor işte.

Mantık ortaya koymuş bu işi, bu böyle olmaz. Sen o zaman karar ver:

“—Şimdi, bize dünya mı lâzım, ahiret mi lâzım?”

“—Ahiret lâzım!”

“—Cennet mi lâzım, dünyada zevk ü sefâ mı sürmek lâzım?”

“—Cennet lâzım!”

“—O halde insan ahireti tercih edip, cenneti tercih edecek.

Kulların rızası mı lâzım, Allah’ın rızası mı lâzım?”

“—Allah’ın rızası lâzım!”

O halde Allah’ın rızasını tercih edip, cenneti tercih edip, ahireti tercih edip, öyle bayrak açıp, öyle gitmek lâzım! Ötekileri de hesaba kattı mı, ikisi de bir arada olmaz demek.

Büyükler bunu denemişlerdir, bu sûfiler bunu çok denemişlerdir, böyle olduğunu görmüşlerdir, onun için nasihat ediyor bize:

“—İki zıddı bir araya toplayacağım diye uğraşma, mümkün olmaz, ya odur, ya odur. Toplayayım derken ötekisini kaybedersin, asıl elde etmen gerekeni kaybedersin. Onun için, ahiretine faydası olanı, dini bakımdan doğru olanı tercih et!” demek istiyor.

Biliyorsunuz, İbrahim AS’ın da Halîlullah seçilmesinin sebebini sormuşlar kendisine,

“—Allah seni niye Halîlullah seçti? Allah’ın dostu sıfatını nasıl kazandın?”

Diyor ki:

“—Önüme iki iş çıktığı zaman, daima Allah rızası için olan tarafı tercih ettim. Dünya tarafını değil, daima Allah rızası için olan tarafı tercih ettim.” diyor.

f. Ahmed ibn-i Hadraveyh’in Borç İstemesi

سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيَّ قَالَ
سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْفَضْلِ يَقُولُ اسْتَقْرَضَ أَحْمَدُ
بْنُ خَضْرَوَيْهِ مِنْ رَجُلٍ مِائَةَ أَلْفٍ دِرْهَمٍ فَقَالَ لَهُ
الرَّجُلُ أَلَيْسَ أَنْتُمْ الزُّهَّادُ فِي الدُّنْيَا مَا تَصْنَعُ
بِهَذَا الدَّرَاهِيمِ قَالَ اشْتَرَيْ بِهَا لُقْمَةً فَأَضَعُهَا فِي
فَمِ مَوْمِنٍ وَلَا أَجْتَرِي أَنْ أَسْأَلَ ثَوَابَهُ مِنْ اللَّهِ تَعَالَى
قَالَ لِمَ قَالَ لِأَنَّ الدُّنْيَا كُلَّهَا لَا تَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ
بَعُوضَةٍ وَمَا مِائَةُ أَلْفٍ دِرْهَمٍ فِي الدُّنْيَا مِنْ جَنَاحِ
بَعُوضَةٍ أَوْ أَخَذْتَهَا فَطَلَبْتَ بِهَا شَيْئًا مَا الَّذِي
تُعْطَى بِهَا وَالدُّنْيَا كُلَّهَا لَهَا هَذَا الْقَبْرُ

TS. 104/5 (Semi'tü ebâ bekrin muhammede'bne
abdi'llah er-râziyye, kâle: Semi'tü
muhammede'bne'l-fadl, yekülü: İstakrada

ahmedü'bnü hadraveyhi min racülün miete elfi dirhem, fekàle lehü'r-racülü:

E leyse entümü'z-zühâdü fî'd-dünyâ? Mâ tasnau bi-hâzihi'd- derâhim?

Kàle: Eşterî bihâ lukmeten feadauhâ fî femi mü'minin, ve lâ ecteriu en es'ele sevâbehû mina'llâhi teâlâ.

Kàle: Lime?

Kàle: Li-enne'd-dünyâ küllehâ lâ tezinü inda'llâhi cenâha baùdeh, ve mâ mietü elfi dirhemini fî'd-dünyâ min cenâhi'l-baùdeh. Lev ehaztehâ fetalebte bihâ şey'en me'llezî tu'tâ bihâ, ve'd-dünyâ küllehâ lehâ hâze'l-kabr.)

Ebû Bekr'i duydum, dinledim, ondan işittim. Ebû Bekr'in ismi neymiş: Muhammede'bne Abdillâh, Abdullâh oğlu Muhammed. Ebû Bekir künyeli şahıstan işittim. Er-Râzî, Rey şehrinden. Râzî nerenin nisbesi, nereye nisbet?.. Rey şehrinin nisbeti Râzî, Belh şehrinin nisbeti Belhî, Medine şehrinin nisbeti, ism-i nisbeti Medenî, Mekke şehrinin nisbeti Mekkî, Bursa şehrinin Bursevî, Konya şehrinin Konevî... Rey şehrinin Reyî gelmiyor, Râzî geliyor. Bu istisnâdır. Zaten ism-i nisbetler semâîdir derler. Yâni, kaideye her zaman uymaz demektir.

Râzî ne demek? Rey şehrinden demek... Rey şehri neresiydi?

Bu günkü Tahran, bu gün Tahran'ın kenarında kalmış bir yerdir Rey şehri, Tahran tarafları yâni. Bu Tahranlı Ebû Bekir Muhammed ibn-i Abdullâh'tan işitmiş. O zaman Tahran yoktu, Rey şehri vardı. Hatta meşhur müfessir var: Çok büyük bir tefsir kitabı yazmış olan Fahreddin er-Râzî, *et-Tefsîrü'l-Kebîr'in* sahibi, o da Rey şehrinden. *Sonra Ebû Bekir Muhammed er-Râzî*

var, meşhur kimyâger. Avrupalılardan önce, çok kimyevî şeyleri bulmuş, büyük bir şahıs.

(Kàle semi'tü muhammede'bne'l-fadl) Bu da Muhammed ibn-i Fadl'dan duymuş. Muhammed ibn-i Fadl'ın ismi daha önce birkaç defa geçti. Bu Ahmed ibn-i Hadraveyh'in muasırı, onu görmüş kişi. (Yekülü) Şöyle diyordu:

(İstakrada ahmedü'bnü hadraveyhi min racülün miete elfi dirhem) "Ahmed ibn-i Hadraveyh bir adamdan, borç istemiş. Ne kadar? (Miete elfi dirhem) Mieh yüz, elf bin; yüz bin dirhem para istemiş." İstakrada ne demek? Borç istemek demek, istikrâz. Bu terceme-i hâli anlatılan sûfi, o devrin zenginlerinden birisine gitmiş, "Bana yüz bin dirhem para ver." demiş, "Borç ver." demiş, ödeyecek yâni, borç istiyor.

(Fekàle lehü'r-racül) O adam Ahmed ibn-i Hadraveyh'e demiş ki: (E leyse entümü'z-zühâdü fî'd-dünyâ?) "Siz dünyayı reddetmiş insanlar değil misiniz, parayı ne yapacaksınız? Siz sûfi tabakası zahidler değil misiniz, parayı ne diye istiyorsun benden?" diye sormuş. (Mâ tasnau bi-hâzihi'd-derâhim) "Bu paraları, dirhemleri ne yapacaksınız?" diye sormuş.

Dinar altın para, dirhem gümüş para demek biliyorsunuz.

Tabii miktarları bölgeden bölgeye, asırdan asıra değişmiştir.

(Kàle eşterî bihâ lukmeten) "Bu yüz bin dirhemle bir lokma alacağım, (Feadauhâ fî femi mü'minin) bir mü'minin ağzına bu lokmayı koyacağım. Bir lokma alacağım bu parayla, bir mü'minin ağzına bu lokmayı koyacağım; (ve lâ ecteriu en es'ele sevâbehû mina'llâhi teâlâ) ve Allah'tan da bunun sevabını isteme

cür'etkârlılığını da yapmayacağım. Allah'tan yaptığım işin sevabını istemek cür'etkârlılığını da yapmadan, yüz bin dirhemle lokma alacağım, bir mü'minin ağzına koyacağım.”

(Kâle lime?) “Bir hayır yapıyorsun, niye Allah'tan sevap istemiyorsun?” diye sordu o şahıs,

(Li-enne'd-dünyâ küllehâ, lâ tezinü inda'llahi cenâha baùdeh) Niye böyle diye sorunca cevap verdi: “Çünkü dünya, Allah indinde sivrisineğin kanadı kadar bile değer taşıyor, o kadar bile ağırlığı yok.”

Bu bir hadis-i şerife işaret ediyor. Buyuruyor ki Peygamber Efendimiz:¹

فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَتْ الدُّنْيَا تَرِزُنُ عِنْدَ اللَّهِ
جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَّا سَقَى مِنْهَا كَافِرًا كَأْسًا

(هـ. طب. كر. عن سهل بن سعد)

RE. 4/7 (Fev'e'llezî nefsi biyedihî, lev kâneti'd-dünyâ tezinü inda'llâhi cenâhi baùdeh, mâ sakà minhâ kâfiren ke'sen.)

¹ İbn-i Mâce, *Sünen*, c.XII, s.134, no:4100; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.157, no:5840; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.II, s.6, no:1053; Sehl ibn-i Saad RA'dan.

Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.316, no:1439; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.XIII, s.225, no:35465; Benî Sâlim'den bir kimseden veya Fehm RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.232, no:40710; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.I, s.33, no:28; RE.4/7.

[Nefsîmî kudreti elinde bulunduran zâta yemin ederim ki, bu dünyanın Allah indinde sivrisineğin kanadı kadar bir kıymeti olsa idi, ondan kâfire bir bardak su bile içirmezdi.]

Bir sivrisineğin kanadı kadar, Allah indinde şu dünya hayatının kıymeti yok. Bu dünyanın, içindeki varlıkların, mevkilerin, makamların, paraların, mücevherâtın, sarayların, bir sivrisineğin kanadı kadar ağırlığı, değeri yok.

(Ve mâ mietü elfi dirhemin fî'd-dünyâ min cenâhi'l-baûdah) “Dünyanın bu kadar kıymeti yokken Allah indinde, yüz bin dirhemin bütün dünyalığın yanında, yâni sivrisineğin kanadı kadar bile gelmeyen dünyanın yanında ne kıymeti var? Ben bu kadar az bir şey için ne diye bir ücret isteyeyim?” demek istiyor yâni.

(Lev ehaztehâ fetalebte bihâ şey'en) “Bu yüz bin dirhemi alsan da, bundan bir şey istesen, *(me'llezî tu'tâ bihâ)* onun karşılığında sana verilecek olan nedir?” Buradaki bihâdaki bâ, bâ-ı mukabele derler, birisini verip, yerine mukabeleten bir şey almak. *(Me'llezî tu'tâ bihâ)* “Sana verilecek olan mukabilinde nedir ki? Yâni, zaten dünyanın hepsi bir sivrisinek kanadı etmiyor. Onun içinde yüz bin dirhem nedir ki, ondan alınan şeyin bir kıymeti olsun? *(Ve'd- dünyâ küllehâ lehâ hâze'l-kadr)* İşte dünyanın hepsinin kıymeti bu kadar.” demiş.

Demek ki, adamcağızın parası yok. Zengin olsa bile, parası yoktur bu adamların. Neden? Verirler, durmaz yanlarında para. Yâni Peygamber SAS Hazretleri'nden, biliyoruz, rivayetler der ki:

كَانَ إِذَا جَاءَهُ مَالٌ لَمْ يُبَيِّتْهُ وَلَمْ يُقَيِّلْهُ

(هق. خط. عن الحسن ابن محمد بن علي مرسلًا)

RE. 529/10 (*Kâne izâ câehû mâlün lem yübeyyithu, ve lem yukayyilhu*) “Peygamber SAS Efendimiz kendilerine bir mal geldiğinde, sabah geldi ise akşama bırakmazdı, akşam geleni sabaha çıkartmazdı; dağıtırdı, biriktirmezdi.”

Bunlar da Peygamber Efendimiz’in tam yolunda gittikleri için para tutmazlar, paraları olmaz. Ama duyuyor ki, falanca yerde fakir var, filanca yerde aç var, filanca yerde dul var, filanca yerde yoksul var... Yardım yapmak istiyor. Ne yapar? Gider borç alır, yardımını yapar bir sevap da beklemeden.

Niye sevap beklemiyor? “Dünyanın tamamı bir sivrisinek kanadı etmiyor ki, benim bu içinden aldığım bu kadarcık paranın bir kıymeti olsun.” diye düşünüyor. Parası olsa, ondan borç istemeyecek. Parası olsa, hayrı doğrudan doğruya yapacak. Parası yok ama, hayır yapılacak yer var, gidiyor, adamdan para istiyor.

Mantıkları böyle bu mübareklerin...

g. Sabır ve Rıza

سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ
بْنَ حَامِدِ التِّرْمِذِي يَقُولُ قَالَ أَحْمَدُ بْنُ خَضْرَوَيْهِ
الصَّبْرُ زَادُ الْمُضْطَرِّينَ وَالرِّضَا دَرَجَةُ الْعَارِفِينَ

TS. 104/6 (*Semi'tü mansûre'bne abdi'llâhi, yekülü: Semi'tü muhammede'bne hâmidini'l-tirmizî, yekülü: Kàle ahmedü'bnü hadraveyh*) “Mansur ibn-i Abdullah'tan ben işittim.” diyor müellif. “O da Muhammed ibn-i Hâmid et-Tirmîzî'den işittim dedi.” diyor.

O da Ahmed ibn-i Hadraveyh'in şöyle söylediğini nakletmiş: (*Es-sabru zâdü'l-mudtarrîn, ve'r-rızâ derecetü'l-ârifîn.*)

Buyurmuş ki:

(*Es-sabru zâdü'l-mudtarrîn*) “Sabır sıkışmış insanların azığıdır, gıdasıdır, yol azığıdır.” Sıkıntıya girmiş, ne yapacak? Sabreder. Onun çaresidir, azığıdır. Ama, (*ve'r-rızâ derecetü'l-ârifîn*) “Rızâ makamı âriflerin derecesidir.”

Sabır, zaten sıkışmış bir insanın azığıdır. Onunla vaziyeti idare edecek, işini devam ettirecek. Sabreder, ne yapsın yâni, Allah'tan bir musibet gelmiş. Musibet geldikten sonra yapılacak ne var? Yâni insanın çocuğu öldü, gemisi battı, hastalık geldi, şöyle oldu, böyle oldu... Yapılacak ne var? Sabır. Yâni sıkışmış, muzdar kalmış insanın azığıdır sabır.

Ama rızâ, âriflerin mertebesidir, âriflerin makamıdır. Şunu demek istiyor: “Sıkıştığın zaman sabredebilirsin. Sıkışık insanların işi bu zaten... Yapacak başka bir şey yok. Ama bu sıkışık zamanında, o hale rağmen, rızâ olabiliyor musun Allah'tan? İşte âriflik odur.” demek istiyor.

Bunun bir misalini, zaman zaman anlatırım, burada da yeri gelmişken söyleyeyim: Böyle büyük düşünceler içinde yaşayan, çok büyük sûfiler, büyük insanlar bunlar. Yâni bunların ancak sözlerinden, kıyısından, köşesinden büyüklüğünü anlıyoruz, anahtar deliğinden bakarak görüyoruz büyüklüklerini yâni.

Böyle büyük zâtlardan birisini yakalıyorlar bir şehirde... Şehir şehir geziyorlar görüyorsunuz. Bir başka âlimi görmek için başka bir şehre gidiyor, yâni sırf sevap kazanayım diye. Yakalıyorlar bir şehirde, “Sen casussun, falanca şehirden onun için geldin değil mi? Keselim bunu!” diyorlar. Cellada götürüyorlar, kesecekler...

Düşünün, yakalanmış olan bir adam, eli kelepçeli, bağlı, kafası kesilmeğe götürülüyor, ölecek yâni. Ne düşünür, nasıl korkar, nasıl heyecanlanır, nasıl duygular içinde olur?

“—Yâ ben yapmadım, bir suçum yok, niye bunlar beni yakaladı?” vs. filan.

Allak bullak olur içi. Bu öyle değil. Bu kendi kendine soruyor, diyor ki:

“—Ey nefsim! Söyle bakalım, sen eskiden Allah’a her hâlükârda râzı olmak diye, rızâ makamından dem vururdun.” Yâni bolluk da gelse, darlık da gelse, iyilik de gelse, kötülük de gelse, her hâlükârda Allah’ın kaderine rızâ gösterme hali... Hani, “Hoştur bana senden gelen.” “Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler.” sözünü söyleten duygu yâni. “Sen böyle derdin. Şimdi bak seni yanlış yere

yakaladılar, haksız yere götürüyorlar ve nâhak yere öldürecekler. Söyle bakalım, bu hale de râzı mısınız? Bu halde de rızâ makamında mısınız, bundan da hoşnut ve memnun musun?”

Nefsine bu soruyu soruyor. Kendisi bir taraftan kesilmeye götürülüyor, bunu soruyor; bir taraftan da bakıyor, nefsinde itiraz yok...

“—Ya olur mu hakikaten böyle şey, haksız yere yakalandık, hebâ olacağız, haybeye gideceğiz, bilmem ne filan... Suçu başkası işlemiş, bizim hiç kabahatimiz yok. İşte şuraya mâsum mâsum gelmişken...” filan der yâni.

İçinden öyle bir ses de çıkmıyor. Belki şöyle diyor:

“—E ne yapalım, ömrümüz bu kadarmış, eh Allah iman selâmeti versin... Ömür imtihanı bitecek demek ki, ahirete gideceğiz.” filân diyor belki.

Nefsinde hiç itiraz yok. Yâni düşünün, bu adamların ölüme giderken bile hallerini... Bu büyük adam tabii... Adam derken büyüklüğünü düşünerek, büyük adam diye söylüyorum. Muhteşem insanlar bunlar. Bunların hallerine bakın yâni. Nasıl kendilerini her anda kontrol ediyor, nasıl takip ediyorlar nefislerini... Bakalım bir şey var mı, yokluyor yâni, “Ne haber, ne oluyor bunun hali?” diye.

“—Söyle bakalım nefsim, râzı mısınız bu haline?” İtiraz yok nefsinden... Teslim olmuş, kesecekler biraz sonra... Celladın yanına doğru gidiyor.

Biraz sonra birileri bağırıyor:

“—Hey yanlışlık oluyor, bu adamın suçu yokmuş, salıverin, casus filan değilmiş.” diye, cellattan dönüyor.

Yâni suçsuz olduğu anlaşılıp cellattan dönüyor adam... Salıveriyorlar, ellerini çözüyorlar, “Hadi git, masummuşsun!” diyorlar.

Fakat o diyor ki... Ben vaazlarda bunu birkaç defa söyledim, okuduęum zaman da çok tesir etmişti bana:

“—Vallahi, ölümden halâsıma değil, o andaki ihlâsıma seviniyorum hâlâ!” diyor.

Yâni, “Ölümden kurtulduğuma sevinmiyorum; o anda nefsimden bir itiraz gelmedi, rızâ halini hazmetmiş nefsim. O rızâ halinde olmama memnunum, ihlâsıma memnunum.” diyor. “Vallahi ölümden kurtulduğuma değil, o andaki ihlâsıma memnunum hâlâ.” diyor.

Bu zâtların dünyaları bu işte. Tasavvuf da bu... Yâni nefse hakim olmak, duygularına hakim olmak, Allah’a teslim olmak, kaderine râzı olmak... Bak ne diyor:

“—Sabır sıkışan insanların hali... Tabii herkes sabrecek. Sabrın da sevabı var ama, sabırdan daha yüksek bir hal var: Râzı olabiliyor musun? Sabır var ama, sabır memnun olunmayan bir şeye katlanmak. Râzı olmak da var mı? Bu da hoş diyebiliyor musun?”

*Hoştur bana senden gelen,
Ya gonca gül yahut diken.
Ya hil’at ü yahut kefen,*

Lütfun da hoş, kahrın da hoş!..

Lütfu hoş, tamam, tabii baklava börek, kaymak, çörek, tatlı, zevk, safâ, güneş, sümbüller, güller, bülbül sesleri güzel! Ama, bir de öbür taraf?.. Ölmek, kalmak, yaralanmak, hastalık, sıkıntı...

Eyyüb AS'ın başına gelmiş. Çoluk çocuğu ölmüş, malları bitmiş, yüzü de hastalanmış, şehirden çıkarmışlar, kimse etrafına gelmez olmuş, mezbelede yatıp kalkıyormuş. Hastalık bize bulaşır diye, şehirden de çıkarmışlar. Kolay mı?

Şunu öğrenmemiz lâzım: Allah'tan afiyet isteriz, iyilik, hoşluk isteriz de, bizim pek hoşumuza gitmeyen haller başımıza geldiği zaman, gelirse; o zaman metanetimizi bozmayacak bir eğitim görmeliyiz, bir hale sahip olmalıyız, nefislerimiz o halde olmalı... Yoksa el bebek, gül bebek, balayı günlerinde her şey güzeldir. Hadi bakalım, o kadıncağız ihtiyarladıktan sonra sen gene ona aynı sevgiyi, vefâyı göster.

Tamam, 18 yaşındaki bir kızken evleniyorlar. Ondan sonra adam biraz zenginledi mi, zenginleyen adamın ilk işi ne oluyor? İkinci karı almak oluyor. E ne oldu bu ilk kez söylediğin sözler vs.ler? Neden?.. Zenginledi. Hadi bakalım. Yâni ömrü beraber geçirecek, ihtiyarlayacaklar, birbirlerine hakları geçiyor; aile muhabbetiyle sıkıntılı günleri beraber yaşadılar. Sıkıntıyı bu çekti çekti çekti... Ondan sonra ondan ayrılıyor, gidiyor başka bir kadın alıyor meselâ. Hani vefâ?..

h. Sabır ve Şikâyet

قَالَ وَقَالَ أَحْمَدُ مَنْ صَبَرَ عَلَى صَبْرِهِ فَهُوَ

الصَّابِرُ لَا مَنْ صَبَرَ وَشَكَ

TS. 104/7 (*Kàle ve kàle ahmedü: Men sabera alâ sabrihî fehüve's-sâbirü, lâ men sabera ve şekâ.*)

Bu da yine sabırla ilgili bir sözü Ahmed ibn-i Hadraveyh'in. Yâni bu kitabın çok faydası var bize. Yâni neden? Biz dervişiz diye ad koymuşuz ya kendimize, yâni sarık sarıyoruz, cübbe giyiyoruz, Nakşibendî Tarikatınız diyoruz, Kadiriyiz diyoruz, bilmem neyiz... Dervişlik laf değil, cübbe değil, sarık değil, hırka değil; hal, söz, hareket, düşünce, gönlüne hakim olmak, nefsini yenmek... Dervişlik bu.

Diyor ki: (*Men sabere alâ sabrihî fehüve's-sâbir*) “*Sabrına, sabreden, işte sabreden budur. Yâni, sabrı üzerine sabreden, işte bu sabırlıdır. (Lâ men sabare ve şekâ) Sabredip de şikâyet eden sabırlı değildir.*”

Sabrediyor, ama gelene de bin bir türlü şikâyet:

“—Şöyle oldu da, böyle oldu da, karnım ağrıyor da, burnum sızlıyor da, öldüm de, dirildim de, bilmem ne de, mahvoldum...”

E ne oldu senin sabrın?.. Yâni şikâyet etti mi, o sabredici değildir. Sabredecek, sabrı üzerine de sabredecek. Yâni sabrını şikâyetle delmeyecek, bozmayacak, heder etmeyecek.

i. Teslimiyetin Tam Olması

105. sayfaya geçelim, oradan da bir paragraf okuyalım:

وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ أَحْمَدُ كُنْتُ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ
فَوَقَعْتُ رِجْلِي فِي شِكَاكِ فَكُنْتُ أَمْشِي فَرَسَخَيْنِ
وَهُوَ مُتَعَلِّقٌ بِهَا فَرَأِنِي بَعْضُ النَّاسِ فَنَزَعَهُ عَنِّي ثُمَّ
دَفَعَنِي فَقَدِمْتُ بِسَطَامٍ فَاِبْتَدَأَنِي أَبُو يَزِيدَ فَقَالَ
الْحَالُ الَّذِي وَرَدَ عَلَيْكَ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ كَيْفَ كَانَ
حُكْمُكَ مَعَ اللَّهِ فِيهَا قُلْتُ أَرَدْتُ أَلَّا يَكُونَ لِي فِي
اِخْتِيَارِهِ اِخْتِيَارٌ فَقَالَ لِي يَا فُضُولِي قَدْ اخْتَرْتَ
كُلَّ شَيْءٍ حَيْثُ كَانَتْ لَكَ اِرَادَةٌ

TS. 105/8 (Ve bi-isnâdihî kâle ahmed: Küntü fî tarîki mekkeh, fevakaat riclî fî şikâl, feküntü emşî fersahayni ve hüve müteallikun bihâ, feraâni ba'du'n-nâs fenezeahu annî, süme defeanî, fekadimtü bistâm, fe'btedeenî ebû yezide, fekâle: El-hâlü'llezî verede aleyke fî tarîki mekkeh, keyfe kâne hükmüke mea'llâhi fîhâ? Kultü: Eredte ellâ yekûne lî fî'htiyârihî ihtiyâr. Fekâle lî: Yâ fudûliyyü, kad ahterte külle şey'in haysü kânet leke irâdeh)

Ahmed ibn-i Hadraveyh hatırasını anlatıyor:

(Küntü fî tarîki mekkeh) “Mekke yolundaydım.”

Yâni hacca gidiyordu demek ki, Horasan'dan, yavaş yavaş. (Fevakaat riclî fî şikâli) "Ayağım dikene düştü." Şikâl; bukağı demek. Hani ayak bağı, bağ mânâsına geliyor. "Ayağım bir şikâle düştü." diyor. Bunun nasıl olduğunu anlamağa çalışıyorum. Bazen böyle tilkiyi, hayvanı filân yakalamak için tuzak kurarlar, ondan sonra trak yakalanır. Öyle bir şey her halde, Allahu a'lem...

(Feküntü emşî fersahayni) İki merhale, yâni iki günlük yol. Bir fersah, bir günlük yol demektir. Altı saatlik, otuz küsür kilometredir. Ancak bir günde o kadar yürüyebilirlerdi. İki günlük yolu öyle, o şeyle yürümüş. (Feküntü emşî fersahayni ve hüve müteallikun bihâ) Ayaklarına bu bağ takılı olduğu halde iki fersah yürümüş. Yâni altmış küsür kilometre, yetmiş küsür kilometre yürümüş. İki günlük yolu öyle yürümüş onunla.

(Feraâni ba'du'n-nâs) "İnsanlardan birisi beni gördü. (Fenezeahu annî) Bunu benden çıkarttı." Demek ki kendisi belki de yalnız gidiyordu. (Süme defeanî) "Sonra beni salıverdi."

(Fekadimtü bistâm) Bistam şehrine vardım. (Fe'btedeenî ebû yezide) Ebû Yezid-i Bistâmî beni karşıladı, (fekâle) dedi ki: (El- hâlû'llezî verede aleyke fî tarîkı mekkeh) 'Mekke yolundayken senin başına gelen bu hal, (keyfe kâne hükmüke mea'llâhi fîhâ?) bu haldeyken Allah'a karşı senin hükmün, içindeki düşüncen nasıldı?' (Kultü) eredte diye harekelemiş ama, herhalde o yanlış diye düşünüyorum. (Eredtü ellâ yekûne lî fî'htiyârihî ihtiyâr) Veyahut soru da sormuş olabilir.

“—Sen bu soruyla Allah’ın sana nasib ettiği, senin için ihtiyâr ettiği şeye karşı, senin kendiliğinden bir ihtiyarın olmamasını mı kastediyorsun? Onun için mi sordun bu soruyu?” demek istiyor olabilir; veya kendisi:

“—Allah madem ayağıma böyle bir şeyin gelmesini nasib etmiş, böyle seçmiş, ihtiyârı bu Allah’ın, ben de başka bir şey ihtiyâr etmedim, yâni Allah’ın hükmüne râzı oldum.” gibi söylemiş de olabilir ama, bu öğünme gibi olur. Yâni, dervişâne bir öğünme olur. Yâni, “Allah’ın bana takdir ettiği şeyi ben kabul ettim. Onun üzerine kendim başka bir arzu ortaya koymadım. Madem ayağıma bukağı yapıştı, öyle, değiştirmedim.” filan demiş olabilir.

(Fekâle lî) Ebû Yezid-i Bistâmî buna demiş ki:

(Yâ fudûliyyü) “Ey boş iş yapan adam, boşuna uğraşan, boşa kürek çeken adam! (Kadi’hterte külle şey’) Her şeyi seçmiş oldun! (Haysü kânet leke irâdeh) Senin bir şey isteğın olduğu zaman, bir şeyi seçmiş oldun sen zaten. Hiç iraden olmayacaktı, boş olacaktı. Yâni hiç bir şey ihtiyâr etmemek de bir ihtiyâr etmek olduğuna göre, tercih olduğuna göre, senin şahsen bir benliğin var, tercihin var. Demek ki gene senin ihtiyârın var. Halbuki müridin hiç ihtiyarı olmayacaktı, tam teslim olacaktı. Sen böyle bir şey ihtiyar etmekle, iraden olmasıyla, bir şeyi seçmiş oldun. Ey fuzûli boşa kürek çekmişsin.” demiş. Onun biraz hatasını önüne koymuş oluyor.

Şimdi, bu söz üzerine, aynı konu üzerine bir başkasının sözünü hatırladım. Bu Şazelî Tarikatının büyükleri Allah'a tam teslim olmak ve Allah'ın hükmü ve iradesi karşısında kendisi bir özel irade ortaya koymamak fikrini çok işlerler ve bunun üzerinde çok çalışırlar, kendilerini zorlarlar. Onlardan birisine demişler ki:

“—Bir şey ihtiyâr et.”

“—Etmem. Bir şey ihtiyâr etmem.”

İhtiyâr etmek ne demek? Seçmek. Yâni şu daha hayırlıdır filan diye ihtiyâr etmek, seçmek.

“—Seç bir şey, ihtiyâr et!” “—Seçmem.”

“—Seç bir şey...”

“—Seçmem. Eğer çok zorlarsanız, ille bir şey ihtiyâr et, yâni bir tercih yap, seç diye zorlarsanız, hiç bir şey seçmemeyi, hiç bir şeyi tercih etmemeyi tercih ederim.” demiş. “Hiç bir şey ihtiyâr etmemeyi ihtiyâr ederim.” demiş. Yâni, tercihim odur demiş oluyor.

Bu nükteli bir sözdür ama, Bayezid-i Bistâmî buna bile râzı değil. Bayezid-i Bistâmî KS bundan daha ötede. Bundan daha ötede bir söz söylüyor. Yâni burada *eredtü mânâ ama öyle bırakalım, ikisi de bulunsun.*

“—Ben, Allah'ın iradesine karşı, tercihine karşı bir başka şahsî tercih, nefsimden bir tercih ortaya koymamayı ihtiyâr ettim.” deyince;

“—Ey fuzûli, ey boşa kürek çeken boş adam, yalan yanlış işler yapan kişi! Sen hiç bir şey

ihtiyâr etmediğini seçmekle, iraden olduğunu ortaya koydun, bu da bir tercihtir.” demiş.

Demek ki Bayezid-i Bistâmî ötekisine de itiraz edecekti. Yâni tam teslim olacak. Yâni şunu tercih ediyorum, bunu tercih ediyorum gibi bir durum bile olmayacak. O inceliği bile işaret ediyor ve bu Ahmed ibn-i Hadraveyh’e yâ fuzûli diye hitab ediyor. Yâni, “Ey boş iş yapan, fuzûli iş yapan kişi!” diye hitap ediyor.

*Allah şefaatlerine erdirsin... Burada bırakalım.
105. sayfanın*

9. paragrafında kalmış oluyoruz.

Fatihâ-i şerife mea’l-besmele!..

Prof. Dr. Mahmud Es’ad COŞAN

20. 11. 1993 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ’ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

